

УДК 911.3

Атаман Л. В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Атрактивність сакральних ландшафтів міста Вінниці

Розглянуто найвизначніші сакральні ландшафти міста Вінниці. Детально охарактеризовано найвідоміші та найбільш значимі релігійні об'єкти міста, які на сьогодні активно функціонують, як релігійні, паломницькі та туристичні об'єкти. Запропоновано методика визначення атрактивності сакральних просторів (в тому числі ландшафтів) на основі певних характеристик та ознак серед яких важливе значення мають яскравість, естетичність сакрального ландшафту, його інформаційна привабливість і т.п. Визначено коефіцієнти привабливості (атрактивності) сакральних ландшафтів міста Вінниці. Обґрунтовано доцільність використання сакральних ландшафтів міста Вінниці у туристичній сфері, так як сакральні ландшафти є невід'ємною складовою розвитку туристичної діяльності регіону завдяки виконанню ряду важливих функцій, серед яких сакральна, консолідуєча, медіаторна, комунікативна, протекторна, лікувальна, туристична, природоохоронна. Показано значення сакральних ландшафтів, релігійних об'єктів у стабільному та ефективному розвитку міста.

Ключові слова: сакральний ландшафт, сакральні простори, атрактивність, релігійний об'єкт, Вінниця, релігійний туризм.

Атаман Л. В. Атрактивность сакральных ландшафтов города Винницы. Рассмотрены крупнейшие сакральные ландшафты города Винницы. Подробно охарактеризованы известные и наиболее значимые религиозные объекты города, которые сегодня активно функционируют, как религиозные, паломнические и туристические объекты. Предложена методика определения атрактивности сакральных пространств (в том числе ландшафтов) на основе определенных характеристик и признаков среди которых важное значение имеют яркость, эстетичность сакрального ландшафта, его информационная привлекательность и т.п. Определены коэффициенты привлекательности (атрактивности) сакральных ландшафтов города Винницы. Обоснована целесообразность использования сакральных ландшафтов города Москвы в туристической сфере, так как сакральные ландшафты являются неотъемлемой составляющей развития туристической деятельности региона благодаря выполнению ряда важных функций, среди которых сакральная, консолидирующая, медиаторное, коммуникативная, протекторная, лечебная, туристическая, природоохранная. Показано значение сакральных ландшафтов, религиозных объектов в стабильном и эффективном развитии города.

Ключевые слова: сакральний ландшафт, сакральні просторства, атрактивність, релігійний об'єкт, Вінниця, релігійний туризм.

Ataman L. Attractiveness sacred landscapes of Vinnitsa. In the article the most significant sacred landscapes of Vinnitsa. Described in detail the most famous and most

important religious sites of the city, which are now actively functioning as a religious pilgrimage and tourist attractions. The method of determining the attractiveness of sacred spaces (including landscapes) based on certain characteristics and attributes of which are important brightness, aesthetics sacred landscape, its attraction information, etc. A coefficients attractiveness of sacred landscapes of Vinnitsa. The expediency of using sacred landscapes of Vinnitsa in the tourism sector, as sacred landscapes are an integral part of the development of tourism in the region through the implementation of a number of important functions, including sacred, consolidating, mediator, communicative, protective, medical, tourism, environmental protection. The importance of sacred landscapes, religious objects in a stable and efficient development.

Keywords: sacred landscapes, sacred spaces, attractiveness, religious object, Vinnitsa, religious tourism.

Наявність проблеми. Питання визначення атрактивності сакральних ландшафтів є одним з важливих для організації релігійного туризму та планування перспектив його розвитку на окремій території. На сьогодні існує мало методик оцінки саме атрактивності релігійно-туристичних ресурсів.

Досить часто релігійний туризм нерозривно пов'язаний з культурно-пізнавальним або лікувально-оздоровчим. Передумовами для цього є наявні природно-рекреаційні ресурси, багата архітектурна спадщина регіону, етнічне різноманіття, відносно сприятлива екологічна ситуація і т.п.

Місто Вінниця з її історико-культурною спадщиною та багатством туристично-рекреаційних ресурсів, до яких належать сакральні ландшафти, є одним з найпривабливіших туристичних центрів України. Вінниця є перспективним туристичним містом нашої країни. Володіючи великою кількістю сакральних об'єктів (храмів і храмових комплексів, монастирів), необхідно подбати про їх використання для задоволення духовних потреб та пізнання – як українців, так і іноземних відвідувачів.

Досвід багатьох країн світу засвідчує, що сакральні об'єкти можуть бути визначальними у формуванні попиту на туристичні ресурси і впливати на отримання значних доходів.

У нашій державі сакральні об'єкти практично не мають такого важливого значення і переваги над природними туристичними ресурсами. Більшість визначних пам'яток не включена у туристичні маршрути, що призводить до їх використання в обмежених масштабах.

Аналіз попередніх досліджень. Вивченню сакральних ландшафтів останнім часом присвячується все більше публікацій, як в Україні, так і за кордоном. Серед географів першими розпочали свої

дослідження С. П. Романчук та М. Д. Гродзінський [2]. Серед російських науковців найвідоміші праці М. Є. Кулешової (2000р.), Є. М. Главацької (2005 р.), Б. Гамбоева (2008 р.), М. Терєбіхіна (2009 р.) та інших. У США Дж. Еспозіто і Р. Стамп вивчають сакральні ландшафти й віддають перевагу терміну «сакральний простір».

Сакральні ландшафти, як вид антропогенних ландшафтів, розглянуті в працях Г. І. Денисика [3], етнокультурних – В. М. Воловика [1], С. П. Романчука [5].

Мета дослідження – визначення атрактивності сакральних ландшафтів міста Вінниці та їх використання у релігійному туризмі.

Результати дослідження. Мотивацією до визначення атрактивності сакральних ландшафтів є те, що зараз рекреаційно-туристична галузь постає вагомим складовою економіки окремих територій та країни в цілому.

Визначальними елементами сакрального ландшафту у більшості випадків є культові споруди, однак рельєф місцевості, місце розташування також мають велике значення у його формуванні. Рослинність, яка оточує сакральну споруду, є доповненням, її завдання підкреслити велич храму та особливість цього місця, відобразити та посилити відчуття святості, молитовності, зв'язку з іншим.

Сакральні ландшафти як і релігійні об'єкти належать до історико-культурних туристичних ресурсів. Їх активно використовують для організації туристичної діяльності та залучення туристів.

Атрактивність сакральних просторів можна визначити за кількістю відвідувачів на одиницю часу. Цей підхід досить зручний, але недосконалий. Існує багато факторів (економічних, релігійних, соціальних і т. п.), які впливають на оцінку атрактивності сакральних просторів, а особливо їх потенціал.

Під атрактивністю розуміють ступінь привабливості, екзотичності й унікальності екскурсійно-туристичних об'єктів і рекреаційно-туристичних ресурсів, які залучені до використання в туристичній індустрії.

Оцінку атрактивності сакральних просторів здійснено на основі значення релігійного (сакрального) об'єкта та відсотка відвідувачів, які з релігійною, паломницькою чи пізнавальною метою відвідують зазначений сакральний об'єкт.

Таким чином, враховується яскравість, естетичність сакрального об'єкта, його інформаційна привабливість.

Таблиця 1

Бальна оцінка потенціалу сакральних просторів (ландшафтів)

<i>Значення релігійного об'єкта</i>	<i>Бал</i>
Релігійний об'єкт, де здійснюється богослужіння і має низький відсоток відвідувачів-туристів	1
Релігійний об'єкт, який є історичною пам'яткою (або має історичне значення) і має середній відсоток відвідувачів-туристів	2
Релігійний об'єкт, який є релігійним та паломницьким центром і має високий відсоток відвідувачів-туристів, паломників	3

Загалом при бальній оцінці також враховано своєрідність і унікальність сакральних об'єктів, їх значущість, що є визначальним у релігійному туризмі.

$$A = V_1 + V_2 + V_3 + \dots + V_{10}, \quad (1)$$

де A – атрактивність сакральних просторів, V_1 – оцінка пізнавальної цінності об'єкта в балах.

Сакральні об'єкти, як правило, розміщені нерівномірно, разом з цим є території, де їх кількість значна. Однак кількісний сумарний показник цих об'єктів ще не дає уяви про рівень їх пізнавальної цінності і привабливості або включення їх у відповідні туристичні маршрути. Визначення туристичного потенціалу сакральних просторів в питомих одиницях за щільністю сакральних об'єктів на 100 км^2 площі не є досконалим. Ми пропонуємо оцінювати потенціал сакральних просторів, враховуючи атрактивність сакральних просторів на площу досліджуваної території.

$$P = A/S, \quad (2)$$

де P – потенціал сакральних просторів на досліджуваній території; A – атрактивність сакральних просторів; S – площа досліджуваної території (району, міста, області, регіону).

Отриманий загальний результат є показником атрактивності сакральних ландшафтів в місті, районі та в області зокрема. Найкраще його застосовувати при порівнянні певних територій, наприклад: адміністративних районів або областей. Адже чим вищим буде показник атрактивності, тим більше зростає значення сакрального ландшафту або релігійного об'єкта і т.п.

Для визначення якісних параметрів атрактивності сакральних ландшафтів міста Вінниці застосована класифікаційна градація. Таким

чином утворюється таке ранжування рівнів атрактивності сакральних ландшафтів:

- 3 – високоатрактивні;
- 2 – середньоатрактивні;
- 1 – малоатрактивні;

Опираючись на запропоновану методику було обрано 8 релігійних об'єктів міста Вінниці, які мають історичну та релігійну цінність й часто використовуються або можуть бути використані у туристичній діяльності:

1. Головним діючим православним храмом міста Вінниці є *Свято-Преображенський кафедральний собор*. Побудований у 18 столітті за проектом видатного українського архітектора Паоло Фонтана. Спочатку це був католицький костел, побудований із дерева. У 832 році костел перетворили в православний храм. Тут збереглися фрагменти настінного живопису 18 століття. Його розкіш та багата історія приваблює багатьох туристів.

2. *Миколаївська церква-усипальниця Пирогова*. Саме тут в скляному саркофазі покоїться забальзамоване тіло Миколи Пирогова. Цей храм, зведений на території Національного музею-садиби М. Пирогова у 1881 році.

3. *Миколаївська церква* – унікальний пам'ятник архітектури м. Вінниці. Збудована в квітні 1746. Знаходиться в історичному центрі міста.

4. *Костел Діви Марії* знаходиться у самому центрі міста навпроти Свято-Преображенського кафедрального собору. Родзинкою цієї споруди є орган, колись відреставрований органмейстером Єжи Кукла.

5. *Храм Воскресіння Христового*. Побудували його в 1910 році за проектом головного архітектора міста Григорія Артинова. Історія храму заворожує, адже цікавим є те, що напередодні великого православного свята Воздвиження Хреста Господнього біля церкви спиляли старе дерево, на зрізі якого проявилось зображення православного хреста, над яким звели капличку. Храм розташований в красивій місцевості, навколо нього ростуть дерева, створюючи неповторні пейзажі.

6. *Синагога Ліфшиця* розташована на вулиці Соборна. Це єдина в місті синагога, яка діє й сьогодні. Тепер у вінницькій єврейській громаді налічується близько 3500 євреїв, тому синагога має важливе значення.

7. *Хрестовоздвиженський храм* відомий дивовижної краси іконостасом, тут зберігаються частки мощей кожного з Києво-

Печерських святих. Головною святинею храму є частка Животворящого Хреста Господнього, отримана з Греції в 2005 році. У всеукраїнському конкурсі «Культові споруди» у 2011 році Хрестовоздвиженський храм визнано переможцем.

8. *Єзуїтський монастир* віднесено до номінації «Перлина Поділля» в рамках обласного конкурсу «7 чудес Вінничини». Тепер на території колишнього єзуїтського монастиря функціонують Державний архів Вінницької області, обласні краєзнавчий, художній музей та технічний ліцей.

Отож, за методикою визначення атрактивності сакральних ландшафтів, було визначено, що високоатрактивними сакральними ландшафтами є Свято-Преображенський кафедральний собор, Миколаївська церква-усипальниця Пирогова, костел Діви Марії, Хрестовоздвиженський храм, Єзуїтський монастир. Середньоатрактивними – Миколаївська церква, Храм Воскресіння Христового. Малоатрактивними – Синагога Ліфшиця.

Щодо туристичної інфраструктури, транспортного забезпечення регіону, наявності суб'єктів ліцензіатів, що здійснюють туристичну діяльність, популярності, розрекламованості регіону, то усі ці чинники нерозривно пов'язані з значущістю сакрального об'єкту. Таким чином, чим вища історична, релігійна, пізнавальна цінність, тим вищим буде й рівень інфраструктури, транспортного забезпечення й інших перерахованих чинників.

Аналізуючи потенціал сакральних ландшафтів Вінниці з погляду наявних сакральних об'єктів, відзначимо їх значення для туризму. Сакральні об'єкти є невід'ємною складовою національно-культурного та економічного розвитку держави. Таким чином, на сьогодні Свято-Преображенський кафедральний собор, Миколаївська церква-усипальниця Пирогова, костел Діви Марії, Єзуїтський монастир є найбільш відвідуваними туристично-релігійними об'єктами міста. Щороку тисячі туристів з України та зарубіжжя приїжджають до міста Вінниці для того щоб відвідати ці святині.

Висновок. Висока атрактивність сакральних ландшафтів беззаперечно є важливим чинником розвитку релігійного туризму не лише міста, але й регіону або ж навіть держави загалом.

Для сучасних туристів головним чинником привабливості ресурсів території виступає високий рівень атрактивності відвідуваних об'єктів, тобто їх пізнавальної цінності, історії, архітектури, значення, духовності, тощо.

Туристичний потенціал сакральних ландшафтів міста Вінниці зумовлений насамперед наявністю великої кількості сакральних

об'єктів різних конфесій, багатою історією, звичаями і традиціями, вигідним геополітичним та географічним положенням.

1. Воловик В.М. Етнокультурні ландшафти: регіональні структури і природокористування / В.М. Воловик. – Вінниця: ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2013 – 464с.
2. Гродзинський М.Д. Пізнання ландшафту: місце і простір: Монографія. У 2-х т. / М.Д. Гродзинський. – Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005. – Т.2.
3. Дениsik Г. І. Антропогенне ландшафтознавство: навч. посібник. Ч. І. Глобальне антропогенне ландшафтознавство / Г. І. Дениsik. – Вінниця : Едельвейс і К, 2012. – 336 с.
4. Іванунік В.О. Оцінка рекреаційно-туристичної атрактивності території (на прикладі Чернівецької області): дис. канд. геогр. наук: 11.00.11 / Іванунік Віталій Олександрович – Чернівці, 2010. – 235 с.
5. Романчук С.П. Сакральні ландшафти // Ландшафт як інтегруюча концепція ХХІ сторіччя: Зб. наук. праць. – Київ, 1999. – С. 144 – 146.

1. Volovyk V.M. Etnokulturni landshafyty: rehionalni struktury i pryrodokorystuvannia / V.M. Volovyk. – Vinnytsia: TOV «Vinnytska miska drukarnia», 2013 – 464s.
2. Hrodzynskiy M.D. Piznannia landshafytu: mistse i prostir: Monohrafiia. U 2-kh t. / M.D. Hrodzynskiy. – Kyiv: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr «Kyivskiy universytet», 2005. – T.2.
3. Denysyk H. I. Antropohenne landshaftoznavstvo: navch. posibnyk. Ch. I. Hlobalne antropohenne landshaftoznavstvo / H. I. Denysyk. – Vinnytsia: Edelweis i K, 2012. – 336 s.
4. Ivanunik V.O. Otsinka rekreatsiino-turystychnoi atraktyvnosti terytorii (na prykladi Chernivetskoi oblasti): dys. kand. heohr. nauk: 11.00.11 / Ivanunik Vitalii Oleksandrovych – Chernivtsi, 2010. – 235 s.
5. Romanchuk S.P. Sakralni landshafyty // Landshaft yak intehruyuucha kontseptsiiia KhKhI storichchia: Zb. nauk. prats. – Kyiv, 1999. – S. 144 – 146.